

LITURGIKA A PŘÍBUZNÁ TÉMATA
NA STRÁNKÁCH ČASOPISU VYŠEHRAD
(1945–1948). PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM
ČESKÉ KATOLICKÉ LITURGIKY
PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE¹

M I C H A L S K L E N Á Ř

ABSTRACT

**Liturgics and the Related Topics on the Pages of the Magazine
Vyšehrad (1945–1948): A contribution to the History
of the Czech Catholic Liturgics after the Second World War**

The article presents liturgical topics in the magazine *Vyšehrad* (1945–1948). After the Second World War, a new Catholic periodical (weekly, afterwards fortnightly) was founded with the subtitle *The Paper for Christian Culture*. The magazine included a wide range of topics: reports and comments aimed at the contemporary situation, reflections of cultural events and topics associated with the Church in Czechoslovakia and in the world. Liturgics was a natural – not compulsory, additional or artificial – constituent of almost unvarying sections, since liturgy and closely connected topics (e.g. sacral art) comprised a natural part of the life of contemporary society. The article divides the theme of liturgics in *Vyšehrad* into four areas: (1) liturgical articles, (2) reviews and reports, (3) information and questions concerning liturgy, (4) art, architecture, liturgical music. The development and intensification of the topics, some of which were tied to pre-war Catholic journalism, was not possible due to the short existence of the magazine.

Key words

History of Theology; Czech Catholic Theology; Liturgics; History of Czech Catholic Liturgics; Vyšehrad (journal, 1945–1948)

DOI: 10.14712/253563598.2015.80

¹ Článek vychází v rámci plnění projektu GA UK č. 1404214 *Obraz české liturgiky 17.–20. století. Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české katolické literatuře (1607) 1780–1962*.

Spočtenství katolických literátů se ve třetí československé republice ocitlo po skončení druhé světové války v Evropě ve výrazně slabší pozici. Stejně tak se po květnu 1945 v poválečném Československu projevila změna v mentalitě širších vrstev a tyto proměny můžeme spojovat s řadou vlivů. Na poválečnou publicistiku působila více druhá fáze existence Protektorátu Čechy a Morava (tvrdá linie Reinharda Heydricha, likvidace odboje, omezení kulturní činnosti, profanace a zneužití svatováclavského kultu) než předchozí období let 1939–1941 (semknutost, důraz na kulturu a jazyk a jednoznačně katolický výklad českých dějin), osvobození Rudou armádou a inklinace značné části intelektuálů k levicovému chápání světa, vyjádřená často i vstupem do KSČ.² Z vnitrocírkevních posunů můžeme zmínit odcizení slovenských místních církví od českých a moravských diecézí a účast katolických křesťanů včetně duchovenstva v protinacistickém odboji.³ Po květnu 1945 se některé dříve zaniklé nebo násilně zastavené časopisy obnovily, jiné ale nikoli – již před druhou světovou válkou byla patrná velká roztržičnost katolické publicistiky, a to politické i nepolitické; po jejím skončení existovaly v ČSR 72 katolických úředních i publicistických časopisů a revuí.⁴

V proměněném prostředí Československa začal vycházet nový katolický časopis s názvem *Výšehrad*.⁵ Mezi jeho zakladatele patřil Aloys Skoumal a v kruhu přispěvatelů můžeme nalézt významné katolické

² Srov. Martin Putna. *Česká katolická literatura v kontextech 1918–1945*. 1. vyd. Praha: Torst 2010, s. 346–352, zejm. s. 350–352. Kolektiv autorů časopisu *Výšehrad* se k situaci vyjádřil nejjasněji ústy Josefa Myslivec v čísle z 16. října 1947: „Po třetí zahajeme ročník časopisu, věnovaného křesťanské kultuře. I když jako křesťanští optimisté nechceme vidět dny, v nichž žijeme, zbarveny černě, přece jenom šedá bezvýraznost a bezmocnost ovzduší dneška bije do očí a volky nevolky určuje i linii naší práce a našich myšlenek. A snad právě takto rovina rozklíženého a bezvýhodného řádu dnešní Evropy nás nutí, abychom myšlenku původní křesťanské skladby společenského života zdůrazňovali tím intenzivněji.“ Josef Myslivec. Editorial. *Výšehrad* 3, 1, 16. 10. (1947), s. 8–9, zde s. 8.

³ Srov. Jiří Hanuš. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2005, s. 60–62.

⁴ Srov. Bohumil Zlámal. *Příručka českých církevních dějin. VII. Doba československého katolicismu (1918–1949)*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská 2010, s. 392–395, zde s. 393. Viz tamtéž s. 384–390.

⁵ K charakteristice listu viz zdařilá vysokoškolská kvalifikační práce Helena Özörenčík. *Časopis Výšehrad (1945–1948). Program, profil a vztah k době*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky 2010 [2015-04-22] <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/86865/>.

intelektuály (např. Jana Čepa, Jaroslava Durycha, Dominika Pecku, Břetislava Štorma). V následujícím příspěvku (1) poukážeme na liturgická témata obsažená na stránkách časopisu a (2) stanovíme východiska otištěných příspěvků.

1. Historiografické kategorie spojené s římskokatolickou církví v českých zemích po druhé světové válce

Od května 1945 do října 1949 – tedy od konce druhé světové války v Evropě do přijetí církevních zákonů komunistickým parlamentem – se fungování římskokatolické církve v českých zemích chápe především jako obnova struktur.⁶ Vyjádřením poválečné vnitřní konsolidace bylo opětovné obsazení delší dobu vakantních biskupských kateder⁷ a opatských stolců.⁸ Úpravu vnějších vztahů reprezentovalo zejména navázání diplomatických styků s Vatikánem v září 1945.

Obnova se netýkala pouze hierarchie, ale také kupříkladu oživení činnosti řádů a kongregací včetně třetích řádů, mariánských družin či nejrůznějších katolických spolků, tělovýchovné organizace Orel a katolických skautských oddílů, spojených s ministrantským formačním hnutím *Legio angelica*.⁹ Oživení obdobných aktivit charakterizovalo celý veřejný život obnoveného Československa, tudíž i prostředí římskokatolické církve. V řadě oblastí se v prostředí limitované poválečné demokracie zcela nebo částečně navázalo na prvorepublikové uspořádání (např. obnovení Československé strany lidové či systém vyučování náboženství na školách).

Vedle konsolidace vnitřních poměrů se musela římskokatolická církev vyrovnávat i s národnostními otázkami, úzce spjatými s otázkami pastoračními. Zejména pohraniční oblasti výrazně proměnil odsun německého obyvatelstva zahrnující i římské katolíky, laiky i kněze.

⁶ Srov. Stanislav Balík – Jiří Hanuš. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2007, s. 63–66, 155.

⁷ Biskupství brněnské: Karel Skoupý (30. června 1946), arcibiskupství pražské: Josef kardinál Beran (8. prosince 1946), biskupství česko-budějovické: Josef Hlouch (biskupské svěcení 15. srpna 1947), biskupství litoměřické: Štěpán kardinál Trochta (16. listopadu 1947). V závorkách uvedena data přijetí biskupského svěcení.

⁸ Praha-Slovany (Emauzy): Maurus Alois Verzich (28. července 1946), Praha-Břevnov: Jan Anastáz Opasek (15. dubna 1947), Rajhrad: Václav Jan Pokorný (28. září 1947), Želiv: Bohumil Vít Tajovský (2. února 1948). V závorkách uvedena data přijetí opatské benedikce.

⁹ Srov. Václav Vaško. *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2004, s. 17–18.

Celkově bylo do roku 1963 z českých zemí vysídleno 1335 sudetoněmeckých kněží.¹⁰

Část katolických intelektuálních elit se zapojovala do veřejného života i vstupováním do diskusí a vyrovnáváním se s marxismem.¹¹ Ke spolupráci světského i řeholního kléru a komunikaci s laiky docházelo mimo jiné v oblasti katolické publicistiky: vedle deníku ČSL *Lidová demokracie* a týdeníku *Obzory* vycházely ve stotisícovém nákladu týdeníky *Rozséváč* (Olomouc) a *Neděle* (Praha), ve třicetitisícovém nákladu *Katolík*, dále dominikány vydávané revue *Na hlubinu* a *Filosofická revue* a další. Na kulturní prostředí se z katolických listů soustředil jednak obnovený *Akord – měsíčník pro literaturu umění a život*, jednak nově založený *Výšehrad – list pro křesťanskou kulturu*.¹²

¹⁰ Srov. Zdeněk Boháč. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1999, mapa č. 28 Vysídlení německých kněží z českých zemí po druhé světové válce. Viz též Jaroslav Šebek. *Od konfliktu ke smíření. Česko-německé vztahy ve 20. století očima katolické církve*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2013, s. 75–80.

¹¹ Srov. Hanuš. *Tradice*, s. 63.

¹² Srov. Balík – Hanuš. *Katolická církev*, s. 233–238. Dále srov. Vaško. *Dům na skále I*, s. 18.

Stanislav Balík a Jiří Hanuš překládají velmi pozitivní hodnocení české katolické publicistiky po druhé světové válce: „*O těchto tiskovinách se dá celkově konstatovat, že svou kulturní orientací i úrovní, svými kritickými stanovisky k tehdejšímu palčivým problémům, svými analýzami politických i uměleckých poměrů představují opravdu to nejlepší a současně vzhledem ke zmíněným pretotalitním tendencím to nejkritičtější, co v poválečném Československu vycházelo a co se dalo číst. Špičková vědecká a umělecká produkce autorů orientovaných křesťansky a katolicky je dalším nepominutelným kladem sledovaného období. Literární, překladatelské, historické, uměnovědné i přírodovědné výkony nejen pokračují v pozitivních trendech třicátých let, ale dalekosáhle je v mnoha ohledech překračují.*“ Balík – Hanuš. *Katolická církev*, s. 235.

Kritičtěji hodnotí poválečnou situaci v širším kontextu Milan Drápala: „*Československý tisk v prvních týdnech po osvobození země připomínal laděním svého zpravodajství a komentářů optimistický; avšak poněkud strojeně znějící koncert národní jednoty, v němž bylo nejméně slyšet motivy zúčtování s poraženým nepřítelem a odhodlaného budování. Pětadvacátého srpna 1945 však do něj vpadl nelibozvučný akord. Toho dne vyšlo první číslo týdeníku pro politiku a kulturu *Obzory*, který začal s nezvyklou kritičností poukazovat na znepokojivé rysy lidovědemokratického režimu a poskytovat svým čtenářům nezastřený výhled na dění do všech světových stran, zejména však směrem západním.*“ Milan Drápala. Na ztracené vartě Západu. *Soudobé dějiny* 5, 1 (1998), s. 16–24, zde s. 16. Viz též Milan Drápala. *Na ztracené vartě Západu. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948*. 1. vyd. Praha: Prostor 2000.

2. Profil časopisu *Vyšehrad*, list očima autorů – časopis nového baroka

*Vyšehrad*¹³ vycházel jako týdeník a následně jako čtrnáctideník od 26. září 1945 do 10. prosince 1948, za dobu existence celkem vyšlo 85 čísel.¹⁴ Obsah můžeme rozdělit do čtyř základních typů textu: (1) informace (studie a zprávy), (2) úvahy (eseje a glosy), (3) kritiky (recenze a kritické studie), (4) dokumenty a původní literární texty. Jednotlivé rubriky všech ročníků lze do stanovených oblastí přiřadit, docházelo pouze k modifikacím náplně, nikoli k zásadním proměnám vnitřního členění listu.¹⁵ *Vyšehrad* se programově profiloval kolem tří témat: českého národa, křesťanské víry a tradice.¹⁶

Časopis *Vyšehrad* se vyznačoval širokým záběrem: publicisticky laděný editorial byl většinou sestaven z několika textů, autor se v něm vyjadřoval k aktuálnímu dění i k obecnějším otázkám, kulturně zaměřené byly nepravidelné rubriky Hudba, Výtvarné umění a Divadlo. Informace o dění ve společnosti i v církvi mohl čtenář nalézt v rubrice Kronika, která často obsahovala odkazy na tisk v Evropě, pasáže nadepsané Literární archiv nabízely k četbě původní texty, komentáře k literatuře nebo medailony spisovatelů, každé číslo uzavíraly Nové

¹³ Časopis je třeba odlišovat od periodika s názvem *Vyšehrad – politický týdeník prostonárodní*, vydávaný v Praze Janem Klecandou v letech 1887–1902. Viz Luboš Velek. Organizace tisku českých honoračních stran 1861–1914 na příkladu Národní strany svobodomyšlné (mladočechů). *AUC Studia Territorialia* 13, 1–2 (2013), s. 109–140, zejm. s. 125–137 [2015-04-22] <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/630/564>.

¹⁴ Periodicita není zcela pravidelná kvůli občasným dvojčíslicům a trojčíslicům, zejména v prvním ročníku. V prvním ročníku vyšlo 40 čísel (26. září 1945 – 9. října 1946, týdeník), ve druhém 19 čísel (1. ledna 1947 – 25. června 1947, čtrnáctideník), ve třetím 20 čísel (16. října 1947 – 24. června 1948, čtrnáctideník) a v nedokončeném čtvrtém ročníku 6 čísel (1. října 1948 – 10. prosince 1948, čtrnáctideník).

¹⁵ Srov. Özörencik. *Časopis Vyšehrad (1945–1948)*, s. 29.

¹⁶ „*Hodnoty víry a národa jsou paralelní, ovšem poněkud jinak zaměřené: zatímco hodnota národa směřuje do hloubky historie a tradice, je hodnota víry, respektive křesťanství, zaměřena také do šíře, kterou křesťanský svět v geografické dimenzi představuje. Vyšehrad je tedy hluboce zaměřen na otázky české a otevřen množství podnětů, které přináší široký křesťanský svět. Takový programový profil však naznačuje ještě jeden důležitý fakt: Je-li třetí ústřední hodnotou programu Vyšehradu tradice, znamená to výraznou konkurenci aktuálnosti, která je pro periodika obvykle podstatná. Netvrdíme, že aktuální dění je pro Vyšehrad zcela nepodstatné, nemůžeme si však nevšimnout, že plnohodnotným komplementem současnosti je zde perspektiva minulosti a ostatně i budoucnosti, které jsou měřeny hodnotou tradice.*“ Tamtéž, s. 37–38.

knihy, obsahující krátké recenze textů odborných, beletristických i poezie.¹⁷

Při sledování široké palety témat i geografického záběru časopisu *Vyšehrad* je důležité povšimnout si chápání listu samotnými tvůrci. Autoři v různých obměnách, v souladu s náladou v Evropě otresené druhou světovou válkou, opakovali, že vydávají časopis na rozhraní epoch. Aloys Skoumal (1904–1988)¹⁸ psal v editoriale (součást přednášky na Sjezdu československých spisovatelů) z 3. července 1947 o novém baroku: „*Stojíme na prahu nového baroka. Jedna epocha se skončila, jeden svět vzal za své. Situace nás všech – bez rozdílu názorového základu, výchovy, vzdělání, sensibility, společenské příslušnosti – je zřetelně situace přechodu, nestálosti, provisoria. Tato vratkost, toto kolísání ,na pomezí dvou světů, z nichž jeden je mrtev a druhý nemá dost síly, aby se zrodil‘ (jak to vyjádřil v minulém století anglický básník Matthew Arnold), je situace typicky barokní. Barokní je zejména ve svém vystupňování protikladů, ve své pojmové antitetičnosti, ve své existenciální antinomii. Baroko je mi stav ducha, který vyplývá z jisté konkrétní historické situace, přesněji z jisté historické krize, která je charakterizována snahou o rozbití dosavadních forem a o vytvoření formy nové.*“¹⁹ Základní napětí 20. století spatřoval Aloys Skoumal v tom, „*že v sobě uzavírá nenasytnou, přímo posedlou vůli k formě a život, který s touto vůlí není ani zdaleka souběžný, spíše protichůdný*“.²⁰

Z redakční zprávy, která reagovala na neuvedení *Vyšehradu* v seznamu katolických časopisů v *Katolíku*, vysvětluje, že redakce považovala explicitní zařazování listu do proudu katolické publicistiky za nosné: „*Víme, že vinu na tomto seznamu, právě tak jako onom ostudném seznamu katolické literatury [...] nenese redaktor [Adolf Kajpr, S.I.]²¹ a že se obě tyto věci dostaly do ‚Katolíka‘ přes jeho hlavu. A tu by nás opravdu zajímalo, jak dlouho ještě v českém katolickém tisku bude si někdo diktátorsky vynucovat uplatnění svých názorů a úsudků, za*

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 29–30.

¹⁸ K osobě prvního šéfredaktora časopisu *Vyšehrad* viz nejnověji Dagmar Blümllová. *Aloys Skoumal. Ironik v české pašti*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2009. Dále viz Aloys Skoumal, Dagmar Blümllová, Jan Čep, František Halas. *Spiritus agens Aloys Skoumal: korespondence Aloyse Skoumala s Janem Čepem a Františkem Halasem*. 1. vyd. Praha: Torst, 2015.

¹⁹ Aloys Skoumal Editorial. *Vyšehrad* 1, 35–36, 3. 7. (1946), s. 24.

²⁰ Tamtéž.

²¹ K osobě Adolfa Kajpra a týdeníku *Katolík* viz Vojtěch Novotný. *Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík*. 1. vyd. Praha: Karolinum 2012.

*kteří není nikomu odpovědný a pro které není kvalifikován.*²² Text byl zveřejněn v čísle z 19. února 1948.

3. Liturgika v časopise Vyšehrad

S liturgickou vědou se mohl čtenář *Vyšehradu* setkat ve čtyřech druzích textů: (1) v liturgických statích, (2) v recenzích a zprávách o liturgických publikacích, (3) v různorodých informacích a otázkách týkajících se liturgie, (4) v článcích o umění, architektuře a liturgické hudbě. První tři oblasti jsou striktně liturgické, zbývající ukazují na témata těsně související se slavením liturgie a ve *Vyšehradu* byla opakovaně diskutována. Liturgika sice nepatřila k prioritním oblastem katolického listu, byla ale pojmána jako součást jeho širokého záběru zahrnující i vnitrocírkevní témata.

3.1 Liturgické stati

Liturgické stati můžeme na stránkách časopisu *Vyšehrad* rozdělit dvou skupin podle prostředí na (a) římskokatolické a (b) východní. (a) Odborná liturgická stať vyšla ve *Vyšehradu* pouze jediná: Alexander Heidler (1916–1980) a Josef Zvěřina (1913–1990) se v ní 26. prosince 1945 věnovali začátku církevního roku.²³ Vedle dějinného přehledu adventu a Vánoc a odkazů na starověké autory nalezneme v textu i aktualizace nebo odkaz na knihu italského publicisty Giovanniho Papiniho (1881–1956):²⁴ „*Modlíme-li se dnes staré římské adventní texty, nedovedeme se snad tak docela vžít do starokřesťanského očekávání parusie, příchodu Kristova k soudu, ale můžeme do nich vložit to, co vyslovil G. Papini ve své Modlitbě ke Kristu: touhu po příchodu Kristově do naší rozvrácené společnosti, očekávání, že se znovu zjeví odpadlému a nevěřícímu lidstvu, prosbu, aby se znovu narodil v našich srdcích.*“²⁵ Známa figura znovuzrození Krista měla v kontextu poválečné Evropy značně silný náboj.

²² Redakce. Jsme nebo nejsme? *Vyšehrad* 5, 11, 19. 2. (1948), s. 179.

²³ Alexander Heidler – Josef Zvěřina. Historické poznámky k adventu a k vánočním svátkům. *Vyšehrad* 1, 9–10, 26. 12. (1945), s. 14–17. Odborněji byl laděn ještě článek Jan Rey. Náboženský tanec. *Vyšehrad* 1, 37, 11. 9. (1946), s. 6–8. Jedná se ovšem o část knihy Jan Rey. *Jak se divatí na tanec*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad 1947, zveřejněnou ještě před jejím vydáním.

²⁴ Viz Giovanni Papini. *Modlitba ke Kristu*. 1. vyd. Stará Říše: Marta Floriánová 1922.

²⁵ Heidler – Zvěřina. Historické poznámky, s. 15.

Další dva krátké příspěvky jsou dokladem liturgické praxe a chápání liturgie. V dubnu 1947 vyšla součást editoriale s názvem Liturgie, která reflektovala situaci liturgického hnutí a liturgické formy v Československu.²⁶ Autor, s největší pravděpodobností Josef Myslivec (1907–1971), nejprve konstatoval jisté zpoždění situace, kdy se stala liturgie v Československu „*pro mnohé duše branou, kterou vstupují do oblasti náboženského života, jež by jim jinak zůstala uzavřena asi navždy*“.²⁷ Dále poukázal na to, že „*liturgické výtvarnictví*“ se stalo výrazem kladného vztahu k liturgii a také výrazem snahy o její neporušené uchování. Pochvalně zmínil v této souvislosti nastupující generaci kněží, jež prošla „*školou nynějšího pražského metropolitů*“. Myslivec zde poukázal na výsledky působení Josefa Berana v pozici rektora arcibiskupského semináře (1932–1942 a opět 1945–1946) a také vyučujícího pastorální teologie zahrnující i liturgiku (1928–1942 a opět 1945–1946).²⁸ Následně příkře odmítl zužování liturgického slavení na divadelní představení: „*Ještě dnes se sice setkáváme u některých liberalistických brádrů s názory, jež staví liturgii a divadlo do jedné roviny psychologického účinku. Nám je však jasno, že v liturgii nejde o to, aby se složka zdánlivě jevištní zmocnila svým gestem a slovem nálady složky zdánlivě hledištní, nýbrž že pravá liturgie spočívá v myšlenkové a i praktické jednotě obou dvou složek a že jejím jediným cílem je chvála Hospodina*“.²⁹

V editoriale z prosince 1947 se (zřejmě) Josef Myslivec věnoval rorátním zpěvům – podle autora jednoho „*nejmohutnějších svědků českého katolictví*“ –, jež „*byly kdysi neodmyslitelnou součástí českého adventu. Nebyly jen liturgickou zvláštností či dokonce folkloristickou kuriozitou. Byly živým svědectvím kontinuity specificky české formy zbožnosti [...]*“.³⁰ Autor odmítl přístup Ferdinanda Josefa Lehnera (1837–1914), Dobroslava Orla (1870–1942) a Vladimíra Hornofa (1870–1942), kteří provedli zásahy do rorátních zpěvů při sestavování

²⁶ Josef Myslivec. Liturgie. *Výšehrad* 2, 13, 30. 4. (1947), s. 201–202.

²⁷ Tamtéž, s. 201.

²⁸ Viz Vojtěch Novotný. *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum 2007, s. 35, 40; Martin Vaňáč. Výuka jednotlivých oborů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1891–1959. Petr Kubín (ed.). *Sborník Katolické teologické fakulty. Svazek III*. 1. vyd. Praha: Karolinum 2000, s. 122–157, zde s. 148.

²⁹ Myslivec. Liturgie, s. 201–202.

³⁰ Josef Myslivec. Roráty. *Výšehrad* 3, 5, 11. 12. (1947), s. 82.

kancionálů. Lehnera⁵¹ obvinil Josef Myslivec z přílišného purismu, Orla a Hornofa⁵² z nevhodné jazykové úpravy a přeskupení jednotlivých rorátů do sedmi cyklů mešních písní.

(b) Druhou rovinu odborných statí tvoří témata křesťanského Východu, respektive cyrilometodějské myšlenky. V tomto ohledu časopis navázal na kontinuální linii zájmu o slovanskou vzájemnost a o východní křesťanství včetně svaté liturgie a reálií zemí, v nichž se nacházelo v těchto podobách. Vedle článků Antonína Salajky (1901–1975)⁵³ a Josefa Olšra, S.I. (1913–1984),⁵⁴ týkajících se pravoslaví, se další autoři věnovali tématům navázaných na řeckokatolickou církev a svaté Cyrila a Metoděje. Josef Myslivec poskytl čtenářům stručné pojednání o ikoně⁵⁵ a také informace o trvajících unionistických snahách.⁵⁶

Josef Myslivec a Jan Čerovský v článku z poloviny ledna 1947 důrazně vyzývali k obnově kláštera Na Slovanech a slavení slovanské bohoslužby, k němuž nedošlo ani po dovolení z Říma roku 1920.⁵⁷ Emauzská pobočka arcidiecézního odboru Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje se dle textu „*hodlá starat o slovanské bohoslužby v Emauzích, zejména obřadu řecko-slovanského, a o vybudování studijního střediska a speciální knihovny pro otázky křesťanského Východu*“.⁵⁸

⁵¹ Viz Ferdinand Josef Lehner. *Rorate nedělní*. 1. vyd. Praha: vlastní náklad 1885. Ferdinand Josef Lehner. *Rorate*. 1. vyd. Praha: vlastní náklad 1900.

⁵² Viz Dobroslav Orel. *Staročeské roráty. Slova upravil Vladimír Hornof, harmonizoval Václav Voška*. 1. vyd. Praha: Školní nakladatelství 1940. Jedná se o zvláštní otisk z Českého kancionálu. Dále viz Dobroslav Orel. *Písně rorátní a adventní*. 1. vyd. Praha: Karel Reyl 1911.

⁵³ Antonín Salajka. Věroučné rozdíly a psychologické obtíže východních odloučených křesťanů. *Vyšehrad* 1, 20, 13. 3. (1946), s. 3–5. Antonín Salajka. Jednota a obnova – úkol ruské pravoslavné církve. *Vyšehrad* 1, 25, 3. 4. (1946), s. 1–3.

⁵⁴ Josef Olšr. Pravoslavná církev v SSSR I. *Vyšehrad* 3, 9, 8. 1. (1948), s. 140–142. Josef Olšr. Pravoslavná církev v SSSR II. *Vyšehrad* 3, 10, 5. 2. (1948), s. 156–158.

⁵⁵ Josef Myslivec. O ikoně několik slov. *Vyšehrad* 1, 17, 20. 2. (1946), s. 5–6. Viz též Josef Chadřaba. K Myslivcově článku o ikoně v 17. čísle. *Vyšehrad* 1, 20, 13. 5. (1946), s. 19. Autorem dopisu je diecézní kněz působící ve Vilémově u Golčova Jeníkova.

⁵⁶ Josef Myslivec. Unionistický sjezd na Velehradě. *Vyšehrad* 1, 37, 11. 9. (1946), s. 1–2.

⁵⁷ Jedná se o dekret Posvátné kongregace obřadů z 21. května 1920, který na žádost československého episkopátu v oblasti staroslověnské liturgie dovoľoval její sloužení v Republice československé na určených místech v určené dny ve formě zpívané mše svatě (*missa cantata*). Autoři článku se o dekretu explicitně nezmiňují.

Český překlad viz Josef Vajs. Český a staroslovanský jazyk v liturgii. *Cyril – časopis pro katolickou hudbu posvátnou v československém státě* 46, 5–6 (1920), s. 49–51. Viz též Josef Bartoň. *Pět českých novozákonních překladů. Nové zákony od Českého ekumenického překladu do roku 1989*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost 2013, s. 61–62.

⁵⁸ Josef Myslivec – Jan Čerovský. Pro slovanské Emauzy. *Vyšehrad* 2, 1, 1. 1. (1947), s. 21–23. Viz též Jan Čerovský. Čeští benediktini na nové cestě. *Vyšehrad* 1, 11, 9. 1.

Z cyrilometodějské tematiky⁵⁹ dále zaujme z hlediska liturgiky jednak informace o kalendáři byzantsko-slovenského obrádu,⁴⁰ jednak příspěvek Josefa Vašici (1884–1968) o hnutí pro slovanské bohoslužby.⁴¹ Josef Vašica v něm v prosinci 1947 konstatoval: „*Jsou to dvě hlavní příčiny, které způsobily, že otázka slovanské liturgie se opět vynořila s palčivou naléhavostí. Jednak je to nový názor na její prvotní povahu a její význam pro naši náboženskou minulost, jednak pronikavá změna v naší mezinárodní situaci, jež nás po pádu nacistického Německa přiblížila těsněji než kdy předtím k mohutnému masivu slovanském.*“⁴² Pro přehledové části autor pokračoval: „*Připomínám souhrnně tyto nejnovější poznatky, aby bylo všem patrné, že naše české země jsou klasickou půdou slovanské liturgie a že pozornost předních liturgistů římských i jiných se upíná k této stránce našich náboženských dějin.*“⁴³

3.2 Recenze a zprávy o liturgických publikacích

Čtenáři *Výšehradu* byli seznamováni i s obsahem katolické náboženské literatury v rubrice s názvem *Nové knihy*. Z monografií kromě obecněji zaměřených publikací s liturgickými částmi⁴⁴ vyniká v recenzích *Liturgický sloh* Jana Dostálka (1885–1955)⁴⁵ a *Ikona* Josefa Myslivce.⁴⁶

(1945) s. 4–6. K informaci o encyklice Pia XII. *Orientalis Omnes Ecclesias* viz Editorial. *Výšehrad*, 1, 17, 20. 2. (1946), s. 14. K péči o slovanskou bohoslužbu náleží také opětovné otištění předválečné publikace, dvojjazyčného misálu, v nákladu 15 000 výtisků. Viz Stanislav Nekula. *Mše svatá řeckoslovanského obrádu*. 3. vyd. Frýdek: Exerciční dům 1947.

⁵⁹ Josef Myslivec. Důležitý příspěvek k otázce cyrilometodějské. *Výšehrad* 2, 10–11, 2. 4. (1947), s. 159–160. Antonín Salajka. Myšlenka cyrilometodějská – pojitko slovanských národů. *Výšehrad* 1, 17, 20. 2. (1946), s. 1.

⁴⁰ J. J. Ponedelnikov. Nový kalendář byzantsko-slovenského obrádu. *Výšehrad* 2, 10–11, 2. 4. (1947), s. 155–156.

⁴¹ Josef Vašica. Hnutí pro staroslovanské bohoslužby. *Výšehrad* 1, 9–10, 26. 12. (1945), s. 7–10.

⁴² Tamtéž, s. 7.

⁴³ Tamtéž, s. 9.

⁴⁴ Recenze knih Ctibor Mařan *Naše křesťanská tradice*. 1. vyd. Praha: Č. A. T. – Univerzum 1946 (*Výšehrad* 1, 35–36, 3. 7. (1946), s. 37) a Jaroslav Kadlec. *Byzantské křesťanství u slovanských národů*. 1. vyd. Praha: Bohuslav Rupp, 1946 (*Výšehrad* 1, 35–36, 3. 7. (1946), s. 38). Autorem obou recenzí je pravděpodobně Josef Myslivec.

⁴⁵ Recenze knihy Jan Dostálek. *Liturgický sloh*. 1. vyd. Hradec Králové: Nakladatelství Družstevních tiskových podniků 1945 (*Výšehrad* 1, 11, 9. 1. (1946 – vrocení v hlavičce čísla uvedeno chybně), s. 22–23). Autorem recenze je Břetislav Štorm.

⁴⁶ Recenze knihy Josef Myslivec. *Ikona*. 1. vyd. Praha: Výšehrad 1947 (*Výšehrad* 3, 12, 4. 3. (1948), s. 200). Autorem recenze je pravděpodobně Jaroslav Závada.

Recenzní prostor byl věnován i misálkům Antonína Ludvíka Stríže (1888–1960; 1. vydání ve Vyšehradu z roku 1945)⁴⁷ i Mariana Schallerova, O.S.B. (1892–1955; 4. vydání z roku 1947).⁴⁸ Strížův misálek recenzent uvítal, připojil ovšem i několik výtek: „*Jestliže se lze smířit s vynecháním latinského znění u textů biblických (epištole, evangelium), kde porozumění latinskému textu není snadné (texty starozákonní, epištole sv. Pavla), litujeme, že do překladu nemohlo být pojata také latinské znění orací, které jsou právě pro římskou liturgii a pro římský misál tak typické. Rovněž lze litovat, že překladatel připojil historické a asketické poznámky jen k poslední části (Proprium sanctorum), zatím co u mešních formulářů nedělních a svátečních (Proprium de tempore) najdeme pouze rubricistické pokyny. V rukou laikových, a pro ně je překlad přece určen, vyžaduje i nehluboké porozumění mnohým textům historického poukazu nebo alespoň stručné poznámky theologické. Škoda!*“⁴⁹

Recenzent Schallerova misálku taktéž přijal publikaci pozitivně, poukázal ale na lidový zpěv jako na specifikum českých zemí a bez jednoznačného závěru, který ponechal budoucímu vývoji, konstatoval: „*Čím více misálů v rukou věřících, tím méně kancionálů. Jejich modlitba se sice stává liturgickou v plném slova smyslu, je s tohoto hlediska nepochybně cennější než zpívaná modlitba, jejíž text je ve valné většině případů méně cennější než text modlitby liturgické, ale svou soukromou pobožností se tím vylučují z kolektivní modlitby věřících, kterou je lidová mešní píseň.*“⁵⁰ Krátká recenze ukazuje na možné napětí mezi modlitbou a zpěvem při mši svaté, vnímané v polovině 20. století. Autor se dále zamýšlel nad otázkou, zda se má věřícím dávat k dispozici bilingvní (Schaller) nebo pouze český text (Stríž), následně zhodnotil překlad a srovnal jej s dílem Antonína Ludvíka Stríže: „*Překlad Schallerův snaží se být co nejvěrnější a obětuje této ryzosti překladu a snaze zachytiti osobitý rytmus modliteb plynulost překladovou. Zásadně na*

⁴⁷ *Římský misál z ustanovení posvátného sněmu Tridentského obnovený; z příkladu svatého Pia pátého, papeže, vydaný a péčí dalších papežů doplněný; s vlastními svátky církevními provincie české a moravské.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad 1945.

⁴⁸ *Římský misál. Přeložil a poznámkami liturgickými opatřil Marian Schaller.* 4. vyd. Praha: Bohuslav Rupp, 1947.

⁴⁹ Římský misál. *Vyšehrad* 1, 16, 13. 2. (1946), s. 19. Autor recenze označen iniciálami K. M.

⁵⁰ K Schallerovu misálku. *Vyšehrad* 3, 13, 4. 5. (1948), s. 212. Autorem recenze je pravděpodobně Jaroslav Závada.

*opačném stanovisku stojí Stráž, který se snažil, aby jeho překlad byl co nejčestější.*⁵¹

Ačkoliv se misálky mnohdy řadí do jedné linie liturgického hnutí v českých zemích,⁵² na exkurzu, jež nám umožňují krátké recenze v časopisu Vyšehrad, můžeme vidět dva odlišné autorské přístupy Antonína Ludvíka Stráže a Mariana Schallera, O.S.B., k otázkám formy i obsahu překladu. Recenzenti nezmiňují kupříkladu otázku biblického překladu – Stráž i Schaller použili pro překlad liturgických perikop edici Jana L. Sýkory z roku 1909 (evangelia), respektive 1914 (ostatní knihy), každý je ale drobně upravil.⁵³ Misálek Mariana Schallera, O.S.B., přímo navazuje na nejstarší latinsko-český misálek vydaný Prokopem Baudyšem, O.S.B., v roce 1891: proto zachovává oproti Antonínu Ludvíkovi Strážovi bilingvnost.⁵⁴

3.3 Liturgické střípky

Příkladem spojení společenského a liturgického dění může být článek Jiřího Matouše z počáteční fáze existence listu. Autorův text s názvem „Momentka z pohraničí“ popisuje návštěvu nedělní mše svaté v pohraničním kostele a kromě popisu liturgické praxe zde nalezneme i otázku německých obyvatel a jejich jazyka navázanou na otázku jazyka při liturgii: *„Němci tvoří asi třetinu účastníků. Vstupujeme do kostelíka, všimneme si, že na lavicích všude leží Svatováclavský zpěvník, zpíváme z něho mešní píseň. Vyslechneme kázání, proslovené česky. Po bohoslužbách zanotujeme svatováclavský chorál, který se zase po několikaleté přestávce rozléhá v chrámech našeho pohraničí. A přece odnášíme si otázku, která je dosud bez odpovědi. [...] Evangelium totiž bylo čteno česky a také německy, a my se mimoděk přistihli při otázce, jak to bude dále, jak je to správné? Určitý počet Němců nám zůstane i po jejich odsunu. [...] Vidíme, jak malá otázka narůstá v problém státní a kulturně politický; domýšlíme-li důsledně stanovisko státu národně*

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Srov. Jaroslav V. Polc. *Posvátná liturgie*. 1. vyd. Řím: Křesťanská akademie 1981, s. 172–174.

⁵³ Srov. Josef Bartoň. *Moderní český novozákonní překlad. Nové zákony dvacátého století před Českým ekumenickým překladem*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost 2009, s. 42, 67–68 (zejm. pozn. 21) a 81. Viz též Redakce. Šedesátiny Antonína Stráže. *Vyšehrad* 3, 10, 5. 2. (1948), s. 165.

⁵⁴ Viz Petr Macek. Liturgické hnutí v českých zemích na příkladu časopisu Pax. *Teologické texty* 25, 1 (2014), s. 17–28, zde s. 20.

*jednotného, a chceme-li v duchu vládního programu dělat politiku i spravedlivou i cílevědomou a národní.*⁵⁵

Liturgika byla v souladu s dobovým pojetím řazena do pastorální teologie, témata ostatních pastorálně-teologických disciplín se ale vyskytují pouze jako jednotliviny, bez souvislosti s uměním a celkovou společenskou situací. Jedná se o praktické podněty čtenářů z oblasti katechetiky⁵⁶ a homiletiky.⁵⁷

Zajímavý je i odkaz na sjezd *Centre de Pastorale Liturgique*, který se konal ve dnech 18.–20. září 1947 a věnoval se křesťanskému pojetí neděle. Podle zprávy se většina referentů nezaměřila pouze na „*akademické odsouzení laického prožívání neděle, nýbrž zdůraznila potřebu nastípení křesťanského pojmu neděle jako dne našeho zmrtvýchvstání s Kristem a dne radosti, jako protikladu židovského chápání soboty a dne odpočinku a zábavy v nekřesťanském pojetí dneška a na dnešní způsob života*“.⁵⁸

Další oblastí, kde se můžeme setkat s liturgií, jsou reklamy – časopis Vyšehrad propagoval liturgické publikace: na konci čísla z 11. září 1946 byla zařazena reklama na *Kalendář katolického duchovenstva* („vedle bohatého obsahu četné praktické tabulky pro školu i soukromí“) a tři učebnice Bedřicha Augustina včetně díla *Věrouka – Liturgika*,⁵⁹ na konci čísla z 30. dubna 1947 se objevila reklama⁶⁰ nakladatelství Bohuslav Rupp na „*dvě vrcholná díla náboženské literatury*“, Schallerův misálek a latinsko-český Žaltář.⁶¹

3.4 Umění, architektura, liturgická hudba

Břetislav Štorm (1907–1960) v čísle z poloviny roku 1947 konstatoval: „*Zkušenost však ukazuje, že přirozeně zbožní umělci na správce kostelních věcí přamálo působí. Jsou považováni téměř šmahem za*

⁵⁵ Jiří Matouš. Momentka z pohraničí. *Vyšehrad* 1, 7, 12. 12. (1945), s. 17.

⁵⁶ „*Nikoli výtkou, nýbrž prosbou buďtež slova, která bychom rádi adresovali našim kazatelům: vyvarujte se všeho bombastu, zanechte všech kudrlinek zbytečných řečnických okras, neužívejte příliš zdobnětin, nezpívejte a neupadejte do prázdného patosu.*“ Rudolf Voříšek. Nikoli výtkou, nýbrž prosbou. *Vyšehrad* 3, 5, 11. 12. (1947), s. 85.

⁵⁷ O poměrech laických katechetů (dopis). *Vyšehrad* 1, 19, 6. 3. (1946), s. 19.

⁵⁸ Návrat ke křesťanskému pojetí neděle. *Vyšehrad* 3, 4, 27. 11. (1947), s. 61.

⁵⁹ Bedřich Augustin. *Věrouka – Liturgika pro I. a II. třídu středních škol*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad 1946.

⁶⁰ Viz *Vyšehrad* 2, 13, 30 4. (1947), s. 208.

⁶¹ Žaltář římského breviáře. Nový, latinsko-český text s liturgickým výkladem. 1. vyd. Praha: Vyšehrad 1947. Viz též *Vyšehrad* 2, 14–15, 14. 5. (1947), s. 239; *Vyšehrad* 3, 9, 22. 1, (1948), úvodní strana.

*opovázlivce, kteří mrzce ujídají chléb umělcům hluboce nábožensky cítícím, tj. rutinérům řemeslné zbožnosti. Těm se ovšem obyčejný umělec nikdy nevyrovná. A to je patrně příčina veškeré bídy liturgického umění.*⁶² Ke kulturnímu profilu časopisu *Vyšehrad* patřily informace, zprávy, recenze i úvahy o umění. V případě církevního umění můžeme vedle ojedinělých příspěvků týkajících se divadla⁶³ rozlišit tři oblasti článků podle obsahu: (a) obecné a praktické, (b) architektonické a (c) hudební.

(a) Obecné a praktické články byly laděny ekleziologicky, bez církevního kontextu se čtenář ve *Vyšehradu* s tématem sakrálního umění téměř nesetkal.⁶⁴ Kupříkladu Josef Myslivec v čísle z 1. dubna 1948 komentuje a částečně překládá článek Richarda Seewalda z *Ronca* z listu *Schweizer Rundschau*, přičemž cituje mimo jiné autorovo odmítnutí účelovosti umění na příkladu oltáře a obrazové výzdoby: „*Tu někdo roztahuje ruce a nic neobjímá, kleká a není unaven a ani nekoná žádnou práci v kleče, umývá si ruce, které jsou čisté, [...] tu stojí vlevo, tu vpravo, tu uprostřed. [...] Je pravda, že, je-li tato svatá hra hrána důstojně, tu prostě není malovaného obrazu, který by s ní mohl soutěžit.*“⁶⁵ Vlastní Myslivcova poznámka charakterizuje stav věcí takto: „*V moderním chrámovém umění se objevuje mnoho problémů, vznikajících často ze snahy vytvořit něco, co by v ničem a nijak nepřipomínalo podobné řešení v minulosti, tedy jakýsi dialektický způsob tvorby. U nás, kde stavba chrámů je dosud více věcí projekce než uskutečnění, nebylo o tom mnoho diskusí, ač i zde některé z těchto otázek byly prodebatovány.*“⁶⁶

⁶² Editorial. *Vyšehrad* 2, 20, 25. 6. (1947), s. 313. K polemikám a aktuálnímu dění v oblasti umění viz též Břetislav Štorm. Jenom věc vkusu. *Vyšehrad* 3, 5, 11. 12. (1947), s. 83; Josef Jelen. Umění jako dar. *Vyšehrad* 1, 12, 16. 1. (1946), s. 5–6; Joseph Calvet. Katolický cit a duch sakristie. *Vyšehrad* 2, 18–19, 11. 6. (1947), s. 284–286. Jedná se o přeloženou stať z knihy Joseph Calvet. *D'une critique catholique*. Paris: Spes/Sous le signe des Lettres 1927.

⁶³ Alexander Heidler. Velikonoční hra o Nanebevzetí Panny Marie. *Vyšehrad*, 1, 24, 10. 4. (1946), s. 1–2. Karel Reban. Scéna pro českou duchovní hru. *Vyšehrad* 1, 29, 15. 5. (1946), s. 15.

⁶⁴ Viz Eric Newton. Umění a církev. *Vyšehrad* 2, 16–17, 25. 5. (1947), s. 257–258; Nové církevní umění. *Vyšehrad* 3, 12, 4. 3. (1948), s. 196; Jan Sokol. Kámen, jež stavitelé zavrhlí. *Vyšehrad* 1, 7, 12. 12. (1945), s. 3–4

⁶⁵ Josef Myslivec. V moderním chrámovém umění. *Vyšehrad* 3, 14–15, 1. 4. (1948), s. 234–235.

⁶⁶ Tamtéž, s. 234.

(b) Architektonicky zaměřené články se týkaly výhledů do budoucna.⁶⁷ Zmíňme článek Jana Sokola o katedrále svatého Víta, kde předložil své dlouhodobější téma spjaté s pražskou katedrálou: „*Dnes se však posvátné a krásné již dávno nekryjí v očích našich současníků a péče našemu velechrámu věnovaná často o tom svědčí. Zájem, věnovaný umělecké památce, jakkoli důležitý a záslužný; silně převládá nad zájmem o chrám, jeho potřeby a náležitosti, aniž se při tom vidí, že mnohé nezdarý mají původ právě v tomto opomíjení podstatného a v sledování odvozeného.*“⁶⁸

(c) Častým námětem umělecky zaměřených pasáží se stávala liturgická hudba. Zastoupeny byly teoretické úvahy o duchovní hudbě⁶⁹ i poznámky k soudobému vývoji,⁷⁰ těžiště ale tvořily otázky praktické. Do *Vyšehradu* se neustále vracela otázka české lidové duchovní písně a kancionálů.⁷¹ Vedle jiných témat představil poznámky k některým aktuálním obtížím na kůrech Karel Rodina v čísle z června 1946: „*Doba přinesla rozluky učitelství a varhanictví – a kůry rychle upadaly za nezájmu veřejnosti. Nyní jsou všude varhaníci jenom nouzoví. Řemeslník nebo domkář, zároveň venkovský hudebník, častěji starší člověk, přiučí se sám trochu hráti na varhany, spokojí se přitom s žalostným málem a ujme se kůru hlavně kvůli štole, která přece vynese některý groš. [...] Na varhanních pultech se časem najde samodělná úprava harmonisace lidové písně, naprosto pochybená a hudebně nemožná; doprovod k Českému kancionálu byl varhaníkovi těžký. [...] Duchovní*

⁶⁷ Viz Pondělník. Církevní péče o památky. *Vyšehrad* 1, 33, 12. 6. (1946), s. 1–3; Břetislav Štorm. Budoucnost chrámového umění. *Vyšehrad* 2, 1, 1. 1. (1947), s. 27–28; Břevnovské archisterium. *Vyšehrad* 2, 12, 16. 4. (1947), s. 183–184; Břetislav Štorm. Obnova Emauzského opatství. *Vyšehrad* 3, 8, 8. 1. (1948), s. 126–128.

⁶⁸ Jan Sokol. Svatý Vít. *Vyšehrad*, 3, 2, 30. 10. (1947), s. 17–20, zde s. 17. Viz též tamtéž, s. 43.

⁶⁹ Viz Václav Tallich. Tón a duch. *Vyšehrad* 1, 7, 12. 12. (1945), s. 5–8; Oto Albert Tichý. Duchovní motivy ve skladbách skladatelů profánních. *Vyšehrad* 1, 11, 9. 1. (1946 – vročení v hlavice čísla uvedeno chybně), s. 1–4.

⁷⁰ Viz Recenze knihy Antonín Čala. *Duchovní hudba*. 1. vyd. Olomouc: Krystal 1946 (*Vyšehrad* 2, 10–11, 2. 4. (1947), s. 171. Autorem recenze je Oto Albert Tichý); Oto Albert Tichý. Vývoj soudobé duchovní hudby. *Vyšehrad* 4, 3, 29. 10. (1948), s. 41–43.

⁷¹ Viz Adolf Cmíral. Orlův Český kancionál z hlediska hudebního [1]. *Vyšehrad* 3, 3, 13. 11. (1947), s. 35–36; Adolf Cmíral. Orlův Český kancionál z hlediska hudebního [2]. *Vyšehrad* 3, 4, 27. 11. (1947), s. 54–55; Albert Výskočil. Slovesná stránka české duchovní písně. *Vyšehrad* 3, 9, 22. 1. (1948), s. 143–144; Ještě o kancionálu. *Vyšehrad* 3, 4, 27. 11. (1947), s. 57.

Viz též O československé duchovní hudebnině (reklama – přehled knih). *Vyšehrad* 2, 8–9, 19. 5. (1947), s. 143; Anotace knihy Český kancionál svatováclavský. 1. vyd. Praha: Universum 1947.

*spřávcí jsou nuceni se spokojiti i s takovou hudlařinou a jsou nakonec rádi, že se na kůru vůbec něco děje.*⁷²

Závěr

Dne 16. října 1947 vyšel ve *Vyšehradu* – listu pro křesťanskou kulturu, českého katolického časopisu založeného po druhé světové válce, editorial, v němž Josef Myslivec poznamenal: „*Isolace, do které je vše, co křesťanstvím souvisí a co z něho vychází, tu s vlídnou galantností, tu s nezakrývanou drsností odsouváno, nás nutí, abychom se tím víc bránili komplexu diasporové malomoci a sentimentality živlu utiskovaného, odstrkovaného a pohrdaného.*“⁷³ V poválečné společnosti obnoveného československého státu došlo k oživení řady veřejných aktivit, včetně publicistických. Úsilí o kontinuitu s předválečným vývojem a zároveň s ohledem na nové skutečnosti probíhalo ovšem již ve zcela změněných podmínkách a tři roky limitované demokracie (1945–1948) pro rozvoj mnoha činností nedostačovaly.⁷⁴

Liturgická témata netvořila hlavní obsah *Vyšehradu*, byla ale přirozenou součástí široké palety, předkládané čtenářům v ustálených rubrikách. Pro přehlednost jsme je v předchozím textu rozdělili do čtyř oblastí, zahrnujících následující témata: (1) liturgické statí (reflexe současného vývoje, staroslověnská bohoslužba), (2) recenze a zprávy o liturgických publikacích (především recenze misálků Mariana Schallera, O.S.B, a Antonína Ludvíka Stríže), (3) liturgické střípky (reklamy, informace a rozličné otázky související s liturgií), (4) umění, architektura, liturgická hudba. V pozadí obsahu celého časopisu můžeme spatřovat dvě základní východiska, společenské a teologické.

Explicitně přítomné společenské východisko lze shrnout do programového profilu vyjádřeného třemi tématy – českým národem, křesťanskou vírou a tradicí. *Vyšehrad* přinášel řadu odkazů na politické, společenské i kulturní dění v Evropě i v Československu, přičemž do kulturního dění náležela i liturgie. Tak se vedle ryze aktuálních zpráv (kupříkladu o projevu sira Winstona Churchilla ve Fultonu nebo převzetí moci KSČ v únoru 1948), úvah, básní či pozvánek na výstavy zcela nenásilně vyskytovala témata spojená s liturgickým životem církve

⁷² Karel Rodina. O varhanách, varhanářích i varhanících. *Vyšehrad* 1, 32, 5. 6. (1946), s. 1–4, zde s. 3.

⁷³ Josef Myslivec. Editorial. *Vyšehrad* 3, 1, 16. 10. (1947), s. 8–9, zde s. 8.

⁷⁴ Srov. Hanuš. *Tradice*, s. 63.

v Československu (například texty o sakrálním umění, východním křesťanství nebo slovanské liturgii). Sami autoři si byli nové situace vědomi – Aloys Skoumal nazval *Vyšehrad* časopisem „nového baroka“.

Implicitně přítomné teologické východisko bychom mohli označit za těsné sepětí s naukou o církvi. Nejednalo se jenom o informace z vnitrocírkevního dění (kupříkladu obsazení diecézí), ale také o teoretické promyšlení tématu církve a křesťanství v polovině 20. století vůbec. Do tohoto promyšlení se silně přítomnou ekleziologií přirozeně náležela i liturgika (kupříkladu téma liturgického zpěvu či pokračování liturgického hnutí) – nemáme na mysli umělé vtěsnání tématu na stránky *Vyšehradu*.

Zmínky o liturgice v časopise *Vyšehrad – list pro křesťanskou kulturu* ukazují posvátnou liturgii a těsně související témata jako přirozenou součást života tehdejší československé společnosti, kterou bylo možné v kontextu sledovaného dění v obnoveném státě i ve světě a v kontextu ekleziologie dále promyšlet. K dostatečnému promyšlení ovšem nezbyl čas, krátká existence listu také částečně vysvětluje, že některá nabízející se liturgicko-ekleziální témata zůstala nerozebrána (např. encykliky Pia XII. *Mystici corporis* a *Mediator Dei*).

Po únoru 1948, respektive po konci vyjednávání mezi zástupci římskokatolické církve a komunistického Československa došlo s „nezakrývanou drsností“ k odsunutí římskokatolické církve i celé katolické teologie, z římských katolíků se stal „živel utiskovaný, odstrkovaný a pohrdaný“, a to v mnohem větší míře než v období limitované demokracie. Obrana proti „komplexu diasporové malomoci“ musela začít probíhat po zcela jiných liniích než v publicistice. Postupná izolace, realizovaná různými formami pronásledování proměnlivými v čase, vedla k vytlačení církve z veřejného prostoru a k redukování bohatosti jejího liturgického života. Církev i posvátná liturgie se tak zvolna dostaly mimo běžnou součást života většinové populace. Na stránkách časopisu *Vyšehrad* můžeme vidět, jakým způsobem autoři hovořili ke svým čtenářům v době, kdy zmíněné sepětí existovalo v mnohem větší míře, zároveň ale byly patrné těžkosti a omezení.

*Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Thákurova 3
160 00 Praha 6 – Dejvice
e-mail: michal.sklenar.uo@gmail.com*